

1893'te Kudüs'te Yapılan Evharistik Kongrenin Roma Katolik Kilisesi ile Doğu Katolik Kiliseleri Açısından Önemi

The Importance of the Eucharistic Congress Held in Jerusalem in 1893 for the Roman Catholic Church and the Eastern Catholic Churches

Ahmet Türkan

Öz

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren farklı Hıristiyan mezhepleri ortak zeminde kiliseler arasındaki sorunları görüşmek için bir araya gelmiştir. Bu anlamda 1893 yılında Kudüs'te toplanan evharistik kongre Doğu-Batı Kiliselerinin mevcut durumlarını görebilme ve yaşadıkları sorunları görüşebilmeleri açısından önemlidir. Bu çalışmada Roma Katolik Kilisesi'nin Uniat adı verilen Doğu Katolikleriyle Kudüs merkezli uzlaşma çabalarına yer verilmiştir. Dönem itibarıyla Osmanlı topraklarında yer alan Kudüs'te kongrenin yapılıp yapılmaması ile ilgili Osmanlı devlet adamlarının tutumları ve Batı kamuoyunda evharistik kongreye dair algılar ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Fransız menşeli Katolik tarikatları ile Kudüs'teki Latin misyonlarının Doğu Hıristiyanlarının geleneklerine bakışı Kudüs zemininde derinlemesine irdelenmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi ile dönemin yabancı gazetelerinin verileri ışığında ele alınan çalışmada evharistik kongrenin süreçleri ve yapılan toplantılar sonrasında Roma Katolik Kilisesi'nin karşılaştığı riskler ve elde ettiği kazanımlar karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Ahatar Kelimeler: Evharistik Kongre Kudüs Katolik Uniat Kilise Langénieux

Abstract

In the second half of the nineteenth century, different Christian denominations came together to discuss the problems in common between the churches. In this sense, the 8th International Eucharistic Congress convened in Jerusalem in 1893 is important in terms of determining the current situation of the Eastern and Western churches and discussing their problems. In this study, the efforts on the part of the Roman Catholic Church to reconcile with the Eastern Catholics, called Uniat, based in Jerusalem, are examined. The attitudes of Ottoman statesmen regarding whether or not the congress should be held in Jerusalem, which at the time was located in the Ottoman lands, and the perceptions of the Western public about the eucharistic congress are discussed in detail. How the Catholic sects of French origin and the Latin missions in Jerusalem viewed the traditions of the Eastern Christians are examined in depth in the context of Jerusalem. In the study, which was handled in light of documents from the Prime Ministry Ottoman Archives and foreign newspapers of the period, the processes of the eucharistic congress and the risks and gains faced by the Roman Catholic Church after the meetings are discussed comparatively.

Keywords: Eucharistic Congress Jerusalem Catholic Uniat Church Langénieux

* **Sorumlu Yazar:** Ahmet Türkan (Doç. Dr.), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Konya, Türkiye. E-posta: ahmet.turkan@erbakan.edu.tr ORCID: 0000-0001-9788-5869

Atf: Turkan, Ahmet. "1893'te Kudüs'te Yapılan Evharistik Kongrenin Roma Katolik Kilisesi ile Doğu Katolik Kiliseleri Açısından Önemi." *darulfunun ilahiyat* 34, 2 (2023): 359–384. <https://doi.org/10.26650/di.2023.34.2.1262800>

Extended Summary

The eucharistic congress emerged in line with the understanding of church management of Pope Leo XIII, who followed a transparent policy in church administration and attached importance to unity among Christians. Pope Leo XIII, who improved his relations with the Ottoman Empire and restructured the Catholic missions in many parts of the world, had a separate policy regarding Eastern Christians, and in this sense, the eucharistic congress in Jerusalem is remarkable. The 8th International Eucharistic Congress held in Jerusalem in 1893 was significantly different from previous congresses in that it was the first to be held outside Europe and that it took place in the lands where Christianity was born.

As soon as the eucharistic congress in Jerusalem was announced, it created an important agenda in European public opinion. The Ottoman ambassadors abroad sent news about the congress to Istanbul regularly. The general concern of the Ottoman statesmen regarding the congress was how the Orthodox Church might react to such a congress and whether this could turn into a security problem. According to the opinion of some of the Ottoman ambassadors abroad, the efforts to organize the congress were more on the part of France than the Papacy, and this motivation stemmed from the ambitions of the French Government and priests of French origin about Jerusalem.

Although, at first, some Ottoman statesmen objected to the organization of the eucharistic congress in Jerusalem, the problems that might arise if such a meeting were later banned entirely by them were discussed. It would have been possible to spread Propaganda that the Ottoman Empire did not act tolerantly about freedom of religion and sects. The prevention of such a congress, which was said to have a purely spiritual side and to fulfill a religious duty, would have perhaps led to misperceptions. Therefore, permission to host the congress was considered appropriate for the benefit of the state, and local officials in Jerusalem were instructed to take the necessary measures.

From the newspaper columns in Europe at the time, it is evident that the congress aroused great excitement in the capitals of Catholic-dominated countries. Catholic sects of French origin and bishops of French origin in the Vatican were the ones who mobilized Catholic public opinion. However, the media's direction of public opinion in Rome and Paris gave rise to a feeling as if a Crusade was taking place against the East, which increased Ottoman anxiety. This kind of concern occurred not only in the Ottoman Empire but also among the followers of the Eastern Church, whose trust in the Roman Church decreased after the Crusades. Aware of the situation, Papal officials stated that such false and exaggerated news would lead to canceling the congress in Jerusalem and provoke people living in the East.

The Armenian Catholic Patriarch Azarian was also an active person in the eucharistic congress. Patriarch Azarian, who went to Rome in February 1893 to celebrate the fiftieth anniversary of Pope Leo's bishopric and to present the sultan's gift to the pope, also

met with the Ottoman ambassador. On the congress issue, the Ottoman ambassador conveyed the Ottomans' concerns to him. However, Azarian's version of events was different. Although he said that the eucharistic congress was canceled by the Papacy at the beginning of 1893, he later gave up on this discourse. Patriarch Azarian stated that after meeting with the pope in the Vatican, Cardinal Langénieux was to pay a visit to Jerusalem, but bishops from different countries would also go to Jerusalem. Azarian's statement that bishops from different countries would go to Jerusalem was aimed at alleviating public concern. Because the origin of the clergy who took the lead in the congress was generally French, the concern that France's interests were protected existed both in the Ottoman Empire and in different European countries.

Although Azarian took an active role in the process of the congress, he was not allowed to attend the congress in Jerusalem. The words he uttered in Rome disturbed the Ottomans. One of the reasons for the problem was that Azarian informed the pope that the Armenians were persecuted in the Ottoman Empire and asked for his help. Another was Azarian's request for permission from the pope to attend the spiritual congress in Jerusalem without the knowledge of the Ottoman Government. For reasons such as this, he was not allowed to go to Jerusalem and was, instead, instructed to return to Istanbul.

While the congress was handled by the Ottoman bureaucrats in Europe with a focus on profit and loss and security, the European public was depicted in value-laden terms where the sacred was embraced in their lives with enthusiasm. According to the newspapers close to the Papacy, at the congress in Jerusalem, besides the glorification of Jesus Christ, the much-desired church unity would be achieved. Thus, the Eastern Churches, which were disconnected from each other, would be able to come together again illuminated by the light of the Roman Catholic Church. Under the leadership of Langénieux, representatives of all languages and peoples would come together. Catholic East and West would embrace and glorify Jesus Christ as members of a family with the same feelings, despite their differences in traditions, rites, and languages. The eucharistic congress would not only be content with reviving religious belief but would also increase the functionality of the eucharistic practices.

When Cardinal Langénieux's departure to Jerusalem was deemed appropriate, a matter of protocol arose. Since no clergy at the Cardinal level had visited Jerusalem for centuries, it was not known at first what kind of protocol should be put in place. State ceremonies were held for patriarchs in the Ottoman Empire; however, since the place of the Cardinal in the protocol could not be predicted exactly, negotiations were held by the relevant official units about how to organize a welcoming ceremony. The French ambassador was also informed about the issue and his advice was taken. As a result, since the cardinals were in a higher position than the patriarchs and were considered to be "church princes," it was deemed appropriate to make an arrangement accordingly. Consequently, the required official ceremony was held for the Cardinal.

The congress, which took place in 8 sessions between May 13 and 21, 1893 under the supervision of Cardinal Langénieux, was held in the Convent of the Saint Savior of the Franciscans. The participation of a total of thirty bishops, including Eastern Catholic (Uniat) and Latin bishops, as well as the Latin Patriarch of Jerusalem Luigi Pavi, was an important achievement for the Roman Catholic Church. However, the differences of opinion among the Latino groups in Jerusalem became even more concrete in this congress. While the Latin Patriarchate of Jerusalem and the Franciscans were distant from religious patronage of France, the White Fathers and the Assumptionists had a more positive view.

Another issue of separation that emerged at the congress was the approach of different Latin Catholic groups to Eastern Catholics. While some of them perceived Catholicization as Latinization and advocated full devotion to the Roman Church in the liturgy, others thought that Eastern Christians could preserve their church traditions even if they were Catholics. The White Fathers and the Assumptionists were Catholic sects that were conscious of the fine line between Latinization and Catholicization. In this context, while France gave more support to the White Fathers and Assumptionists, it made great efforts to remove the Propaganda Fide Administration in Jerusalem.

Inspired by the eucharistic congress in Jerusalem, it is an important development that the Eastern and Western churches came together again in Rome a year later to discuss common problems. Pope Leo XIII published the *Praeclara Gratulationis* document as a result of the eucharistic congress in Jerusalem and summoned the Eastern Catholic Patriarchs to Rome. As a result, a meeting was held in Rome in November of the following year and important decisions were taken with the papal document titled *Orientalium Dignitas*.

At the end of the congress, which lasted more than a week, it was apparent that the Ottoman Empire did not have any of the security problems that it had been worried about. In addition to the state's taking the necessary precautions, the suggestions of the Papacy to avoid behaviors that would provoke other Christian sects were also effective in this. After leaving Jerusalem, Cardinal Langénieux conveyed his thanks to the Ottoman Empire through the French embassy for the interest shown to him. Since the congress was held without any problems and the necessary measures that were taken in this direction would also please Pope Leo XIII, after the congress, he sent a third class medal to the Governor of Jerusalem, İbrahim Hakkı Pasha.

In this study, Jerusalem-based reconciliation efforts of the Roman Catholic Church with the Eastern Catholics called Uniat are included. The attitudes of Ottoman statesmen regarding whether or not the congress should be held in Jerusalem, which was located in the Ottoman lands in that period, and the perceptions of the Western public about the eucharistic congress are discussed in detail. The views of the Catholic sects of French

origin and the Latin missions in Jerusalem on the traditions of the Eastern Christians were examined in depth in the context of Jerusalem. In the study, which was handled in light of documents from the Prime Ministry Ottoman Archive and foreign newspapers of the period, the processes of the eucharistic congress and the risks faced by the Roman Catholic Church after the meetings and the gains it achieved were discussed comparatively.

Giriş

Ekmek-Şarap Ayini olarak da bilinen evharistiya, Hıristiyanların önemli sakramentlerindedir. Yunanca bir kelime olan “evharistiya” Tanrıya şükretme anlamına gelmekte olup, terim olarak İsa’nın son akşam yemeği hatırasına kutlanılan bir ayini ifade eder.¹ Ayin sırasında İsa’nın gerçekten hazır bulunması ve ekmekle şarabın İsa’nın gerçek eti ve kanına dönüşmesi “transubstantiation” anlayışı doğrultusunda evharistiyaya Protestanlardan farklı bir anlam yükleyen Katolikler,² 19. yüzyılda bu sakramente ayrıca kurumsal bir biçim kazandırarak çeşitli aktiviteler gerçekleştirmiştir. Evharistik kongre (eucharistic congress) adı verilen bu toplantılarda Katolikler, uluslararası düzeyde konferans ve seminerler gerçekleştirmiş ve bu doğrultuda kilisedeki birtakım sorunlar gündeme getirilmiştir.³ Dünyanın farklı bölgelerindeki kiliselerin bir araya gelerek yaptıkları bu toplantılarda evharistik anlayış doğrultusunda Hıristiyanlar arasındaki birlik pekiştirilmeye ve kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır.⁴

Evharistik kongre, selefi IX. Pius’a (1846-1878) göre kilise yönetiminde daha şeffaf politika izleyen ve Hıristiyanlar arasındaki birliğe önem veren XIII. Leo’nun (1878-1903) Roma Katolik Kilisesi’ni yönetme anlayışının da bir sonucudur. Onun kilise politikaları Batı’nın sömürgecilik anlayışıyla farklılık göstermiş, Afrika’daki köleliğin kaldırılmasını hızlandırmak için iki genelge yayınlamış ve Portekiz kralının Hindistan’ın Goa bölgesindeki haklarına kısıtlama getirmiştir.⁵ Diğer yandan Hindistan (1886), Kuzey Afrika (1884) ve Japonya’da (1891) kilise hiyerarşilerini kurmuş ve bazılarında ise yeni düzenlemeler yapmıştır. Osmanlı ile ilişkilerini geliştiren ve Çin’deki Katolik misyonlarına da yeni bir düzen veren Papa Leo’nun Doğu Hıristiyanları ile alakalı ayrı bir politikası olmuş, bu anlamda ortak birliktelik hedefiyle düzenlemiş olduğu evharistik kongreler dikkat çekmiştir.⁶

- 1 Ahmet Hikmet Eroğlu, “Ekmek-Şarap Ayini (Evharistiya) Konusunda Katolikler ve Protestanlar Arasındaki Anlayış Farklılıkları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (1999), 440.
- 2 Ahmet Hikmet Eroğlu, “Ekmek-Şarap Ayini (Evharistiya) Konusunda Katolikler ve Protestanlar Arasındaki Anlayış Farklılıkları”, 453.
- 3 Gillian McIntosh, “Eucharistic Congress”, *Encyclopedia of Irish History and Culture*, ed. James S. Donnelly, C 1 (USA: Macmillan Reference, 2004), 232.
- 4 N. Mitchell, “Eucharistic Congresses” *New Catholic Encyclopedia*, C 5 (USA: Gale, 2003), 433.
- 5 J. M. Mayeur, “Leo XIII, Pope”, *New Catholic Encyclopedia*, C 8 (USA: Gale, 2003), 491.
- 6 Michael P. Riccards, *Faith and Leadership The Papacy and the Roman Catholic Church*, (New York: Lexington Books, 2012), 310; John Ireland vd., “Leo XIII., His Work and Influence”, *The North American Review* 177/562 (September 1903), 330; BOA, İ.DH. 1072/84052; BEO. 162/12088.

Papalık makamına oturduktan hemen bir yıl sonra (1879) “Uluslararası Evharistik Kongre İçin Papalık Komitesi”ni kuran XIII. Leo'nun Avrupa'daki ilk girişimlerinden olumlu bir sonuç elde edilemez.⁷ 1881 yılının Haziran'ında Belçika, İngiltere, İspanya, Fransa, Hollanda ve İsviçre'den gelen 800 katılımcıyla Lille Üniversitesi'nde yapılan toplantı Roma Kilisesi tarihinde bir milat olup, böylece Papa XIII. Leo'nun önemli hedeflerinden olan ilk evharistik kongre gerçekleşmiştir. Sonraki yıllarda bu türden çok sayıda toplantı birbirini takip eder ve uluslararası düzeydeki bu kongreler, papalığın temsilcisi (a latere) vasıtasıyla yürütülür. 1881 yılından günümüze kadar 52 kongre yapılmış olup, en sonuncusu 5-12 Eylül 2021 tarihleri arasında Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de gerçekleşmiştir.⁸

Yaklaşık bir buçuk asırdır devam edegelen evharistik kongrelerin içeriğine genel olarak bakıldığında I. ve II. Dünya Savaşı süreci (1914-1922; 1938-1952) hariç diğer dönemlerde belli zaman aralıklarıyla düzenli olarak devam ettiği görülür.⁹ Kudüs'te toplanan sekizinci evharistik kongre hem Avrupa dışında yapılan ilk kongre olması hem de Hıristiyanlığın doğduğu topraklarda gerçekleşmesi açısından diğerlerinden farklı bir anlam taşımaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, Osmanlı Kudüs'ünde gerçekleşen evharistik kongre ile ilgili Osmanlı devlet adamlarının tutumu, kongreye dair Batı kamuoyunda oluşan algı, kongre vasıtasıyla Papalığın Doğu Kiliseleri ile ilgili hedefleri ve kongrenin çıktıkları ele alınacaktır. Osmanlı Arşiv Belgeleri ile yabancı gazeteler başta olmak üzere birincil kaynaklar ışığında ele alınan çalışmada karşılaştırmalar yapılarak İstanbul, Roma ve Kudüs üçgenindeki süreç derinlemesine irdelenecektir.

Çalışmada, Batı Kilisesi'nden kastedilen Roma Katolik Kilisesi olup, Doğu Kilisesinden kasıt ise papanın üstünlüğünü savunmakla birlikte kadimden beri uygulayageldikleri geleneklerini devam ettiren ve Kudüs'teki evharistik kongrenin davetlileri olan Maruni, Katolik Melkit, Katolik Süryani, Katolik Ermeni ve Keldani Kiliseleridir.

Papa XIII. Leo'nun Kudüs'e Dair Tasarımları

19. yüzyılda Protestan misyonerlerin Kudüs'te sayılarını artırmaları Katolik Kilisesini farklı arayışlar içerisine itmiştir. Alman İngiliz ortaklı bir Protestan

7 N. Mitchell, “Eucharistic Congresses”, 433.

8 Benedetta Capelli, “52nd International Eucharistic Congress begins in Budapest”, Erişim 24 Ocak 2023, <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2021-09/international-eucharistic-congress-budapest-bagnasco.html>

9 N. Mitchell, “Eucharistic Congresses”, 433.

Kilisesinin açılışı (1841)¹⁰ ve Rusların Kudüs'te bir arşimandritlik kurmaları (1847)¹¹ şeklindeki yeni gelişmeler, beraberinde Papalığın uzun süre kapalı olan Kudüs Latin Patrikliği'nin tekrar kuruluşuna yol açar.¹² Papa IX. Pius'un etkin olduğu bu süreçte Roma Kilisesi bir taraftan doğudaki Ortodoks kiliselerle rekabet ederken, diğer taraftan Uniat Kiliselerinin (Doğu Katolik Kiliseleri)¹³ gelenek ve liturjilerine müdahalede bulunur ve bu durum kilise içerisinde büyük problemlere yol açar.¹⁴ 19. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde ise hem dünyadaki konjonktür değişir, hem de yeni Papa XIII. Leo'nun kilise yönetim anlayışı geçmişe göre farklılık arz eder. Papa XIII. Leo selefine göre hem sosyal hem de politik arenada daha liberal bir politika izler ve Anglikan Kilisesi ile Doğu Kiliselerinin Roma ile ilişkilerinde yeni bir sayfa açmak ister. Bunun için bir diyalog ortamı oluşturur ve ayrılmış olan kiliselerle yeniden birleşmek için çeşitli Papalık genelgeleri yayımlar.¹⁵ Ancak 1882'de Mısır'ın İngiltere'nin eline geçmesi ve Filistin Rus Ortodoks Topluluğu'nun kurulması Papa Leo'nun dikkatini Yakın Doğuya çeker. Bu arada Doğudaki Melkit Rum Katolik Kilisesinin bir süredir Roma Kilisesi'yle yaşadığı bazı problemleri vardır, özellikle piskoposluk makamına Papalık tarafından atama yapılmamasına dair talepler bunların en önemlilerindedir. Papa bu türden istekleri yerinde bulur ve Doğu Katolik Kiliseleri ile ilgili bir durum tespiti yapması için yüksek rütbeli iki din adamını görevlendirir ve onların yapmış oldukları kapsamlı bir inceleme sonucunda kendine raporlar sunulur. Raporların sonucunda bir sorun üzerinde odaklanılır ve buna çözüm önerisi getirilir. Buna göre, Latinleştirme çabası dolayısıyla Yakın Doğudaki Latin misyonerlere halkın güveni oldukça zayıftır, dolayısıyla Katolik misyonerler yerel Hıristiyanlar üzerinde başarısızdırlar. Bu sorunun giderilebilmesi için bölgedeki Hıristiyanlara farklı bir dille hitap edebilecek yeni misyoner topluluklarının gönderilmesi uygun olacaktır. Papalık tarafından bu tür raporlar masaya yatırılmış ve Doğu ile ilgili yeni bir politikanın uygulanmasına karar verilmiştir. İşte 1893 yılının mayısında Kudüs'te gerçekleşen evharistik kongre bu tür raporların sonucunda ortaya çıkan çözümlere yönelik somut bir göstergedir.¹⁶

10 BOA, HR.TO. 565/56; R. W. Greaves, "The Jerusalem Bishopric, 1841", *The English Historical Review* 64/252 (Temmuz 1949), 328.

11 BOA, HR.MKT. 683/18.

12 BOA, İ.MSM. 32/900.

13 Uniat Kiliseler, Roma Katolik Kilisesi'yle birlik içerisinde gözükmekle birlikte kendi geleneklerini sürdüren Doğu Katolik Kiliseleridir. Adrian Fortescue, *The Uniate Eastern Churches* (London: Burns Oates & Washbourne, 1923), 1-12.

14 BOA, HR.SYS. 1305/30.

15 Roger Aubert vd., *History of the Church: The Church in the Industrial Age*, ed. Hubert Jedin, John Patrick Dolan, trc. Margit Resch, C IX (London: Burns&Oates, 1981), 336.

16 Roger Aubert vd., *History of the Church: The Church in the Industrial Age*, 336.

Avrupa Mahfillerinde Kongre ile İlgili Tutumlar

Osmanlı'nın yurt dışındaki misyonları, Kudüs'te gerçekleşecek olan kongre ile ilgili İstanbul'a sürekli haberler iletmektedir. Kongreye dair genel endişe, Ortodoksların böyle bir kongreye tepki verebileceği ve bunun da bir asayiş sorununa dönüşebileceğidir. İtalya'daki Osmanlı elçisinin haberine göre, kongre düzenleme çabaları Papalıktan ziyade daha çok Fransa merkezlidir ve bu motivasyon Fransa Hükümetinin ve Fransız kökenli rahiplerin Kudüs'e dair hırslarından kaynaklanmaktadır.¹⁷

Gazete sütunlarında geçen kongre ile ilgili dikkat çekici haberler Hükümete iletdikten sonra Kudüs'teki mutasarrıflıktan da yerel dinamiklerin ne durumda olduğuna dair raporlar istenir. Bu doğrultuda 17 Ocak 1893 tarihli Kudüs Mutasarrıflığından gelen bilgiye göre, düzenlenecek olan kongre Ortodoksları Katolikliğe çevirmeye yönelik bir faaliyet olacağından huzursuzluğa yol açabilecektir.¹⁸ Paris Sefaretinden Hariciye Nezaretine gönderilen 21 Ocak 1893 tarihli yazıda kongrenin içeriği şöyle özetlenmektedir: “Ökarisyon (evharistik) kongresi ara sıra inikad eden ictimâât-ı ruhaniyedir. Daimî bir komite mevcut olup bunun reisi piskopostur. Konferansın bu sene Kudüs'ü Şerif'te içtimâsı kararlaştırılmış olduğundan Papa Hazretleri mezkûr kongrenin riyasetini Kardinal Langénieux'a vermiştir.”¹⁹

Avrupa'daki gazete sütunlarına bakıldığında kongrenin Katolik yoğunluklu ülkelerin başkentlerinde büyük bir heyecan uyandırdığı anlaşılır. Katolik kamuoyunu harekete geçirenler Fransız menşeli Katolik tarikatlar ve Vatikan'daki Fransız kökenli piskoposlardır. Vatikan sarayındaki gelişmeleri yakından takip eden *Le Moniteur De Rome* gazetesinin “Bref de S.S. Léon XIII sur le pèlerinage Eucharistique à Jérusalem” başlıklı haberine göre, Papa XIII. Leo Assomptionist Tarikatının başkanı François Picard'a hitaben Aziz Petrus Kilisesi'nde bir konuşma yapar. Buna göre Kudüs'e yönelik hac yolculukları gelenek olduğu üzere Picard'ın gözetim ve denetimi altında gerçekleşmektedir. Kongrenin gerçekleşeceği 1893 yılında Kudüs'e daha fazla hacı geleceğine ve ilahi armağanların da bu doğrultuda çoğalacağına inanılmakta olup, hac yolculuğuna Papa XIII. Leo adına Kardinal Langénieux katılacaktır. Papa XIII. Leo konuşmasının devamında Kudüs'teki Katoliklerin pozisyonlarına dair çıkarılan Papalık genelgelerine, hac vazifesini yürütmek için tarikatlara verilen imtiyazlara ve şehrin kutsallığına değinir. Dolayısıyla İsa'nın vaazını verdiği ve çarmıha gerildiği yer olarak Kudüs'ün Hristiyan tarihinde önemli yeri vardır, ancak birlik açısından bu yılki kongre bu önemi daha da artırmaktadır.²⁰

17 BOA, BEO. 160/11988.

18 BOA, BEO. 141/10515.

19 BOA, HR.SYS. 1769/57.

20 *Le Moniteur De Rome*, “Bref de S.S. Léon XIII sur le pèlerinage Eucharistique à Jérusalem”, Lundi-Mardi 6-7 Fevrier 1893, 30/6.

Kudüs'te düzenlenmesi düşünülen kongreyi Sultan II. Abdülhamid'in endişeyle takip ettiği Batı basınında zikredilmektedir.²¹ Gelen telgraflar vasıtasıyla sultanın kaygılarının farkında olan Papa Leo,²² Fransız elçisi aracılığıyla Osmanlı Sultanı ve Rus Çarına haber vermesinin yanında, Berlin, Viyana ve Londra'daki hükümetlere de bilgilendirme yapar ve toplantının tamamen dini bir amaç taşıdığına dair güvence vererek muhtemel diplomatik kazaları önlemeye çalışır.²³ Ancak basının Roma ve Paris'teki kamuoyunu yönlendirmesi ve sanki Doğuya karşı bir Haçlı Seferi yapılıyor gibi algı oluşmasına sebebiyet verir, bu da Osmanlı'nın endişesini artırır.²⁴ Aslında bu tür bir endişe sadece Osmanlı'da değil Haçlı Seferleri sonrasında Roma Kilisesi'ne karşı güvenleri azalan Doğu Kilisesi müntesiplerinde oluşmuştur.²⁵ Durumun farkında olan Papalık yetkilileri, bu tür yanlış ve abartılı haberlerin Kudüs'teki kongreyi yasaklamaya kadar götüreceğini ve Doğuda yaşayan insanları kıskırtacağını belirtmiş ve “Abartı ve entrikalara karşı hem Batılıları hem de Doğuluları uyarıyoruz.”²⁶ sözleriyle muhtemel bir kargaşanın önüne geçmek istemişlerdir.

Vatikan'da Papa XIII. Leo ile Patrik Azaryan'ın Görüşmesi

Kongre daha tasarı halindeyken çözüme kavuşturulması gereken pek çok problem vardır. Kudüs'e gidecek olan din adamlarının vize problemi nasıl aşılacaktır?²⁷ Katoliklerin dışındaki diğer Hıristiyan mezhep mensupları ve onların hamisi rolündeki devletler böyle bir toplantıya nasıl tepki vereceklerdir?²⁸ Kongre sonucunda Rumların Katolik mezhebine davet edilmesi yönünde Kudüs'ten gelen endişeler nasıl giderilecektir?²⁹ Bunlar Osmanlı Hükümetinin üzerinde kafa yorduğu pek çok problemden birkaçı olup, bununla ilgili Kudüs, İstanbul ve Roma üçgeninde çözümler aranmaya çalışılmakta ve Katoliklerin yoğun olarak yaşadığı Roma, Paris ve Viyana'daki Osmanlı elçileriyle de sürekli temaslar kurulmaktadır.³⁰

21 BOA, BEO. 161/12064.

22 BOA, BEO. 160/11988.

23 Roger Aubert vd., *History of the Church: The Church in the Industrial Age*, 337.

24 *Le Moniteur De Rome*, “Bref de S.S. Léon XIII sur le pèlerinage Eucharistique à Jérusalem”, Lundi-Mardi 6-7 Février 1893, 30/7.

25 Roger Aubert vd., *History of the Church: The Church in the Industrial Age*, 338.

26 *Le Moniteur De Rome*, “Bref de S.S. Léon XIII sur le pèlerinage Eucharistique à Jérusalem”, Lundi-Mardi 6-7 Février 1893, 30/7.

27 BOA, BEO. 161/12064.

28 BOA, BEO. 143/10691.

29 BOA, BEO. 161/12064.

30 BOA, BEO. 141/10515; BEO. 357/26762; BEO. 189/14120; Y.A.HUS. 291/2.

Osmanlı Devleti özellikle Kudüs'te ruhani bir cemiyetin (cemiyet-i ruhaniye) kurulmasının diğer Hıristiyan mezhepler üzerinde aksi bir tesir yapacağı kaygısını taşımaktadır.³¹ Bu endişe büyük ihtimalle Kırım Savaşı'na (1853-1856) yol açan Kudüs'teki "Kutsal Makamlar Meselesi"nde Osmanlı'nın yaşadığı acı tecrübenin bir sonucunu akla getirmektedir. Çünkü Kudüs'te bir kilisedeki yıldız meselesinden³² dolayı Katoliklerle Ortodokslar arasında ortaya çıkan problem, zamanla onların haklarını savunduğunu söyleyen Fransa ve Rusya sorununa dönüşmüş ve uluslararası bir boyut kazanarak Kırım Savaşı'yla neticelenen acı bir süreç yaşanmıştır.³³ Muhtemelen böyle bir olayın yaşanmaması için Osmanlı Hükümeti Katolik Ermeni Patriği Azaryan Efendi aracılığıyla süreci elinde tutmak istemekte ve bir tür önlem almaktadır. Bu doğrultuda Avusturya, Fransa ve İtalya'daki Osmanlı elçileri hem siyasi mahfillerdeki havayı koklamakta hem de basında çıkan haberleri takip ederek bir nüshasını İstanbul'a göndermektedir.³⁴

Kongre ile ilgili olarak Roma'daki Osmanlı elçisi, Azaryan Efendi ile görüşerek Osmanlı'nın kaygılarını ona iletir. Ancak Azaryan Efendi'nin değişik zamanlarda verdiği bilgilendirmelerin içeriği birbirinden farklıdır. 1893 yılının başlarında evharistik kongrenin Papalık tarafından iptal edildiğini söylemesine karşılık daha sonra bu söyleminden vazgeçer. Bu defa 14 Şubat 1893 tarihinde Hariciye Nezaretine göndermiş olduğu yazısında Vatikan'da Papa XIII. Leo ile yaptığı görüşmeden bahseder. O, papa ile bir buçuk saatten fazla yaptığı toplantının içeriğini açıklamasının yanında Vatikan'da böyle uzun bir görüşmenin çok nadir olduğunu belirterek konunun önem ve hassasiyetine dikkat çeker. Azaryan'a göre papanın görevlendirdiği Kardinal Langénieux tarafından Kudüs'e bir ziyaret yapılacağı; ilgili kardinalin ülkesi olması dolayısıyla Fransız menfaatlerinin ön plana çıkarıldığı dedikodularına karşı da Fransa ve Belçika'nın yanında Almanya, Avusturya ve İngiliz kökenli piskoposlar da Kudüs'e gönderilecek ve yanlış anlaşılmanın önüne geçilecektir.³⁵

Azaryan'ın Roma'daki temaslarına Batıdaki gazeteler de önemli yer ayırır. 1893 yılı şubatının ilk haftasında sekreteri Polatyan ile Roma'ya gelen Azaryan'ı pek çok kişi ziyaret eder. Katolik Ermeni piskopos ve kolej müdürlerinin yanı sıra pek çok kardinal onunla görüşmek için Vatikan Sarayı'na gelir ve o ayrıca Roma'daki Osmanlı büyükelçisi Mahmut Nedim Paşa'yla da görüşme yapar.³⁶

31 BOA, HR.SYS. 408/11.

32 BOA, HR.SYS. 405/42; HR.SYS. 2933/66.

33 BOA, HR.SFR.3. 14/5; İ.HR. 327/21188; HR.SYS. 1189/4.

34 BOA, HR.SYS. 408/11; BEO. 189/14120.

35 BOA, HR.TO. 538/33.

36 *Le Moniteur De Rome*, "Bref de S.S. Léon XIII sur le pèlerinage Eucharistique à Jérusalem", Lundi-Mardi 6-7 Février 1893, 30/7.

İstanbul'da Duyulan Rahatsızlık

Osmanlı ile Papalık arasında resmi ilişki olmadığından Papalığın önemli günlerine genellikle özel yetkilendirilen kişiler gönderilmekte ve bu kişi vasıtasıyla Vatikan'da papaya sultanın hediyesi takdim edilmektedir. Papa XIII. Leo'nun piskoposluk takdisinin ellinci yılı kutlamalarında ise bu görev Katolik Ermeni Patriği Azaryan'a tevdi edilir.³⁷ O, üstlendiği görevi yerine getirmek için seçtiği bazı din adamlarını yanında götürmek istemişse de Osmanlı tarafından buna izin verilmez. Sekreteri ile Roma'ya varduktan sonra Azaryan'ın farklı mahfillerde sarf ettiği sözler Osmanlı'yı rahatsız eder ve padişahın Sadarete gönderdiği 26 Şubat 1893 tarihli yazıda bu rahatsızlık açıkça dile getirilir. Problemin nedenlerinden biri, Ermenilerin Osmanlı'da zulüm gördüklerine dair Azaryan tarafından papaya bilgilendirme yapılması ve ondan yardım istenmesidir. Diğeri ise Osmanlı Hükümetinin bilgisi dışında Kudüs'teki ruhani kongreye katılmak için Azaryan'ın papadan izin istemesidir. Bunun gibi yetki aşımına dair sebeplerden dolayı onun Kudüs'e gitmeyerek doğrudan İstanbul'a dönmesi Hükümet tarafından istenir.³⁸

Sultan Abdülhamid tarafından Azaryan'la ilgili Sadarete gönderilen yazının devamında bu kongrenin yapılmasına kesinlikle izin verilmemesi istenmektedir. Gerekçe olarak da Fransa'nın bu işe karşı olduğu, ayrıca Katoliklerden başka din mensupları da Kudüs'te yaşadığı için bölgede çeşitli dini tartışmaların çıkabileceğidir.³⁹ Geçmişte Kudüs merkezli dini ihtilafların devletin başına ne gibi felaketler açtığına şahit olan resmi görevlilerin böyle bir kongrenin de risk içermesine dair endişelerinde haklılık payı bulursa da Fransa'nın evharistik kongreye karşı çıkacağına dair ilgili Osmanlı Arşiv Belgesinin dışında başka kaynaklarda bir veriye rastlanamamıştır. Tam tersine Fransa bu kongreye sadece din adamları seviyesinde değil, devlet adamları ile de destek vererek sürecin doğrudan içerisinde yer almış, hatta süreç tıkandığında Fransa elçisi Babıali'ye gelerek Papalık adına ricada bulunmuştur.⁴⁰ Diğer yandan Suriye yakınlarında bulunan Fransa donanmasının bile bu sürece yardımcı olması olayın sadece sivil değil, askeri makamlar tarafından da desteklendiğini göstermektedir.⁴¹

Sultan Abdülhamid tarafından "Fransa'nın da bu işe karşı olduğu" şeklindeki ifadesi, Papalığın Fransız aracılığı olmadan direkt Osmanlı ile bir temas kurma isteğini akla getirmektedir. Çünkü evharistik kongreye birlikte Papalığın Doğu

37 BOA, BEO. 141/10514; HR.SYS. 1768/46; BEO. 189/14120.

38 BOA, İ.HUS. 9/34; HR.SYS. 1768/47; BEO. 163/12201.

39 BOA, İ.HUS. 9/34.

40 *The Times*, "The Eucharistic Congress At Jerusalem", Jun 12, 1893, 5; BEO. 161/12064.

41 BOA, BEO. 195/14610; *The Times*, "The Eucharistic Congress At Jerusalem", Jun 12, 1893, 5.

Hıristiyanlarını etkileme ve onlarla birlik oluşturmanın yanı sıra Katolik olmayan güçlerle özellikle de Osmanlı ve Rusya ile diplomatik ilişkiler kurarak bağımsız hareket edebilme hedefi de vardır.⁴² Vatikan'ın kongre düzenleme teşebbüsüne Fransa'nın kendine sorulmadığı gerekçesiyle ilk başta çıkıp, sonradan destek vermesi de ihtimal dahilindedir. Çünkü zaman zaman Osmanlı ile Papalık arasında karşılıklı elçilik açılması veya İstanbul'daki Papalık elçisinin Fransız tercümanı olmadan Osmanlı ile görüşmesi söz konusu olduğunda Fransız elçi Papalığın İstanbul'daki temsilcisine kendilerine rağmen böyle bir şeyin asla gerçekleşmeyeceğine dair en üst perdeden tepki vermiştir.⁴³ Diğer yandan 19. yüzyılın ilk yarısında Papalık tarafından Kudüs Latin Patrikliği açılmak istendiğinde Fransa, Katolikleri himaye etme politikası zarar görür ve Papalık kendisinden habersiz bir siyaset izler kaygısıyla ilk önce bu isteğe karşı çıkmıştır. Ancak İngiltere'nin Protestanlar, Rusya'nın da Ortodoks mezhebi mensupları aracılığıyla Kudüs'teki misyonlarına ve dini yapılanmalarına şahit olduğunda önceden karşı olduğu şeyin taşıyıcısı olmuş ve Kudüs Latin Patrikliğinin açılmasına ve Vatikan'ın girişimlerine razı olmuştur.⁴⁴ Dolayısıyla evharistik kongrede de böyle bir sürecin gerçekleşmiş olması ihtimal dahilindedir.

Başlangıçta Kudüs'teki evharistik kongrenin düzenlenmesine izin verilmemesi yönünde görüşler ortaya atılmışsa da böyle bir toplantının tamamen yasaklanması halinde ne gibi sıkıntılar yaşanacağı devlet adamları tarafından tartışılır. Osmanlı'nın din ve mezhep özgürlüğü konusunda hoşgörülü (müsaadetkarane) davranmadığı şeklinde propaganda yapılması muhtemeldir. Sırf ruhani bir tarafı olduğu ve dini bir vazifenin yerine getirileceği söylenen böyle bir kongrenin engellenmesi yanlış algılara yol açabilecektir. Dolayısıyla kongreye izin verilmesi devletin menfaati açısından uygun bulunmuş ve böyle nazik bir konuda gereken önlemlerin alınması için Kudüs'teki mahalli memurlara talimat verilmesinin süreci kolaylaştıracağı ifade edilmiştir. Sonuçta Osmanlı Hükümeti uzun değerlendirmelerin akabinde belli şartlar dahilinde Kudüs'te evharistik bir kongrenin yapılmasını uygun bulmuştur.⁴⁵

Kongrenin Katoliklerin İç Dünyasındaki Yansımaları

Osmanlı Hükümeti Kudüs'te bir kongrenin yapılacağına ilişkin haberleri daha çok Avrupa başkentlerindeki elçiler ve konsoloslar vasıtasıyla almıştır.

42 Catherine Nicault, *Kudüs (1850-1948)*, trc. Estreya Seval Vali (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 179.

43 Ahmet Türkan, "Turkey-Vatican Relations from the Ottomans to the Republic", *International Journal of Humanities and Social Science (IJHSS)*, 5/5 (May 2015), 152-154.

44 BOA, C. HR. 156/7800.

45 BOA, BEO. 160/11988.

Bürokratların haber kanalları ise basından edinilen bilgiler ve farklı mahfillerde yapılan görüşmelerdir. 1892 yılının sonlarından itibaren Batı basınında kongre ile ilgili haberlerin sayısında önemli artışlar olur. Haberlerin odak noktalarından biri Osmanlı sultanının buna izin verip vermeyeceği, diğeri ise ilk defa Avrupa dışında hatta Kudüs'te yapılacak olan kongrenin Katolik Hıristiyanların anlam dünyasında ne ifade ettiğidir. Örneğin, *Monitör* gazetesinde kongrenin yapılmayacağına dair İstanbul'dan bazı telgraflar alındığı belirtilerek Osmanlı padişahının yanlış yönlendirildiği, din ve mezhebe yönelik bir kargaşanın olmayacağı, politikadan bahsedilmeyeceği belirtilerek kongrenin dini canlanmayı artırmaya yönelik olduğu ve sadece bir Katolik ziyareti nazarıyla bakılabileceği yorumu yapılmaktadır.⁴⁶

Paris'te yayınlanan *Revue Illustrée de la Turist* isimli gazetenin 23 Kasım 1892 ve 15 Ocak 1893 tarihlerinde “Congrès eucharistique” haberinde nisan ayında Kudüs'te evharistik kongre yapılacağı, Avrupa ve Doğudaki Katolik piskoposlarından oluşan bir ruhani meclis teşkil edileceği ve Kardinal Langénieux'un da Papalık tarafından bu işle görevlendirildiği belirtilmektedir.⁴⁷

Kongre Avrupa'daki Osmanlı bürokratları tarafından devlete bakan yönüyle daha çok kâr-zarar denklemi, güvenlik odaklı⁴⁸ ve betimsel bir tarzda ele alınırken Batı basınında ise kutsalların coşkuyla yaşandığı anlam yüklü cümlelerle tasvir edilmektedir. Örneğin, Papalığa yakın gazetelerden birisinin yorumuna göre, Kudüs'teki kongrede İsa Mesih'in yüceltilmesinin yanı sıra çok arzu edilen kilise birliği de sağlanabilecektir. Böylece Roma Katolik Kilisesi'nin aydınlattığı ışıkla birbirinden kopuk haldeki Doğu Kiliseleriyle tekrar birliktelik meydana gelecektir.⁴⁹ Gazetenin bu ifadesine bakıldığında Batı tarafından yine Doğunun geleneklerinin tam olarak anlaşılmadığı görülmektedir. Çünkü Uniat Kiliseler papaya saygı göstermekle birlikte geleneklerini de devam ettirmek ve bu konuda Papa XIV. Benedikt (1740-1758) tarafından kendilerine sağlanan özerkliklerini korumak istemektedirler.⁵⁰

Kudüs'teki kongre Kutsal Topraklarda gerçekleştiğinden diğer evharistik kongrelerden çok farklı bir mahiyette olmasının yanı sıra üst rütbeli Katolik din adamlarını oldukça heyecanlandırmıştır. Bunlardan biri de kongrenin mimarlarından Kardinal Charles Lavigerie'dir (1825-1892). Kongre başlamadan bir yıl önce

46 BOA, BEO. 160/11988.

47 BOA, BEO. 141/10515.

48 BOA, BEO. 160/11988.

49 *Le Moniteur De Rome*, “Léon XIII et le pèlerinage encharistique de Jérusalem”, Lundi-Mardi 6-7 Février 1893, 30/8; *The Times*, “The Eucharistic Congress At Jerusalem”, Jun 12, 1893, 5.

50 BOA, İ.MMS. 9/370.

ölen Kardinal Lavigerie, en sevdiği kişi olan Peder Michel'e on bin frank vererek kongrenin Hıristiyan dünyasındaki önemine dair heyecanını aktarmış, Katolik birliği için çok önemli olan bu toplantıya katkı yapmasını ve bu süreçte Papalık makamıyla istişare halinde olmasını ondan istemiştir.⁵¹

Le Moniteur De Rome gazetesinin “Jérusalem” diye başlayan sütunundaki şu ibareler Kudüs'teki evharistik kongrenin Katolik bir Hıristiyan'ın bireysel ve ictimai hayatında ne ifade ettiği veya ne tür beklentiler oluşturduğuna dair önemli ayrıntılar içermektedir: “Kudüs! Bu ismin yankısı Hıristiyan ruhlarda tekrar canlanıyor. Yerusalım, Mesih'in kurtuluşunu gerçekleştirdiği, vaazını verdiği, kollarını açarak çivilerle çarmıha gerildiği ve hepimizi birlik halinde kendimize çağırdığı bir yerdir. Bu kutsal şehirde onunla aramızdaki kutsallık perçinlenmiştir. Kudüs'ün cömertliği, Katoliklerin temsilcilerini bir araya getirecektir. Kardinal Langénieux'un önderliğinde tüm dillerin ve halkların temsilcileri bir araya gelecektir. Katolik Doğu ve Batı, geleneklerin, ayinlerin ve dillerin farklılıklarıyla birlikte aynı duyguları taşıyan bir ailenin mensupları gibi kucaklaşacak ve İsa Mesih'i yüceltecektir. Evharistik meclis sadece dini inancın canlandırılmasıyla yetinmeyecek, evharistik uygulamaların işlevselliğini arttıracaktır. Bununla ilgili alınması gereken önlemler önerilecektir.”⁵²

Kardinal Langeniux Kudüs'te

Kudüs Doğu ve Batı Kiliseleri arasında uzlaşma çabaları için mekânsal olarak ayrı bir öneme sahiptir. Papalık tarihinde Kudüs'e ilk ayak basan kişi VI. Paul'dur. Ocak 1964'te Kudüs'te İstanbul Rum Patriği Athanegoras ile buluşan papa, onunla kucaklaşır ve birlikte Rabbin duasını (Lord's Prayer) okurlar.⁵³ Basında “barış öpücüğü/ kiss of peace”⁵⁴ manşetiyle duyurulan buluşma büyük ilgi çeker ve iki liderin karşılaşması üç yıl sonra İstanbul'da ortak ayin yapmalarının da temelini oluşturur.⁵⁵ Papa ve patriğin Kudüs'te görüşmesi bin yıldır devam eden iki kilise arasındaki karşılıklı aforozu ortadan kaldırmış ve iki kilise arasındaki uzlaşma

51 *Le Moniteur De Rome*, “Léon XIII et le pèlerinage encharistique de Jérusalem”, Mercredi 8 Fevrier 1893, 31/8.

52 *Le Moniteur De Rome*, “Léon XIII et le pèlerinage encharistique de Jérusalem”, Mercredi 8 Fevrier 1893, 31/9.

53 P. Granfield, “Paul VI, Pope.” *New Catholic Encyclopedia*, C 11 (USA: Gale, 2003), 31.

54 *Sun-Times*, “Pope, Patriarch Meet, Exchange ‘Kiss of Peace’” January 6, 1964.

55 *Milliyet gazetesi*, Temmuz 27, 1967.

çabalarını o günden bugüne devam ettirmiştir.⁵⁶ Evharistik kongrenin de böyle bir amaca yönelik olduğu dönemin gazetelerinden anlaşılmaktadır.⁵⁷ Ancak bu süreçte Katolik Kilisesi, Uniat Kiliselerle ortak adımlar atabilirken, Ortodokslar daha çekimserdirler. Kardinal Langénieux'un Kudüs'teki faaliyetleri sonraki yıllarda Vatikan'ın Doğu Kiliseleri ile ilgili atacağı adımların da temelini oluşturmuştur. Onun Vatikan ve Fransa Hükümeti nezdindeki saygınlığı dönemin gazetelerinde sıklıkla zikredilir.⁵⁸ Papanın güvenip yerine vekil olarak tayin ettiği bu kişi her şeyden önce becerisi ve havariyelik gayreti ile tüm Fransa'nın ve kilise çevrelerinin hayranlığını kazanmıştır. Dolayısıyla böyle bir kişinin liderliğinde yürütülecek olan kongreden büyük umut beslenmektedir.⁵⁹

Kudüs Mutasarrıflığı ile Osmanlı Hükümeti arasında gerçekleşen yazışmalara bakıldığında kardinalin Kudüs'e gelişi öncesinde bir protokol meselesinin çözümlenmeye çalışıldığı görülür. Asırlardır Kudüs'e kardinal seviyesinde bir din adamı gelmediğinden nasıl bir protokol uygulanacağı başta bilinemez. Osmanlı Devleti'nde kendi tebaasından olan patriklere -hatta tebaadan olmayan Kudüs Latin Patriği Valerga'ya-⁶⁰ devlet töreni yapılmaktadır.⁶¹ Ancak kardinalin protokoldeki yeri tam kestirilemediğinden nasıl bir karşılama yapılacağına dair müzakereler yapılır. Konu Fransız elçiye de aktarılır ve onun da tavsiyeleri alınır.⁶² Sonuçta

56 Lisa Zengarini, "Pope to Bartholomew: Only dialogue and encounter can overcome conflicts", Erişim 14 Ocak 2023, <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2022-11/pope-bartholomew-only-dialogue-can-overcome-conflicts.html>; Message of Pope Francis To His Holiness Bartholomew I On The Occasion of The Feast of Saint Andrew, Patron Saint of The Ecumenical Patriarchate, Erişim 28 Ocak 2023, <https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/pont-messages/2022/documents/20221130-messaggio-bartolomeo.html>

57 *Le Moniteur De Rome*, "Bref de S.S. Léon XIII sur le pèlerinage Eucharistique à Jérusalem", Lundi-Mardi 6-7 Février 1893, 30/8; *The Times*, "The Eucharistic Congress At Jerusalem", Jun 12, 1893, 5.

58 *Le Moniteur De Rome*, "Léon XIII et le pèlerinage encharistique de Jérusalem", Mercredi 8 Février 1893, 31/8.

59 *Le Moniteur De Rome*, "Bref de S.S. Léon XIII sur le pèlerinage Eucharistique à Jérusalem", Lundi-Mardi 6-7 Février 1893, 30/8; 1905 yılında Fransa'da doğan Langénieux, Paris'teki Aziz Sulpice ruhban okuluna katılır ve 1850'de rahip olarak atanır. Farklı birimlerde aldığı görevlerden sonra Paris'in genel dini sorumlusu olur. 1873'te Tarnes Piskoposu, 1874'te Reims Başpiskoposu olur. 1886 yılında Papa XIII. Leo tarafından kardinal olarak seçilen Langénieux 1905 yılında Reims'te ölür. bk. Harris M. Lentz, *III. Popes and Cardinals of the 20th Century: A Biographical Dictionary* (London: Jefferson: McFarland & Company, 2009), 104; Martin Bräuer, *Handbuch der Kardinäle: 1846-2012* (Berlin/Boston: De Gruyter, 2014), 139.

60 BOA, C.HR. 156/7800; HR.SYS. 1768/9.

61 BOA, İ.DH. 1078/84541.

62 BOA, Y.A.HUS. 273/113.

kardinallerin patriklerden daha üst makamda olduğu ve “kilise prensi”⁶³ mesabesinde sayıldığından ona göre bir düzenleme yapılmasının uygunluğuna karar verilir.⁶⁴ Bu doğrultuda, Langénieux Yafa Limanı'na ulaştığında oranın kaymakamı tarafından, Kudüs'e geldiğinde ise istasyonda bekleyen memur tarafından karşılanacak; Kudüs istasyonundan konaklayacağı yere kadar jandarma eşliğinde resmi bir törenle gelecektir. Bu süreçte kendisine iyi muamele yapılacak ve gereken kolaylık sağlanacaktır.⁶⁵

Langénieux Hayfa'ya Osmanlı yetkililerine haber vermeden geldiğinden kendisi için bir tören yapılamamış ve doğrudan Kudüs'e geçmiştir.⁶⁶ Dolayısıyla Osmanlı'nın önceden Hayfa Limanı'nda planlamış olduğu karşılama töreni gerçekleşmemiş ancak Kudüs'te gereken merasim yapılmıştır. O, Osmanlı askerlerinden oluşan şeref muhafızları arasından geçerek Kudüs'e varmış, Kudüs Latin Patrikliği bünyesindeki okulun bando takımı tarafından karşılanmış⁶⁷ ve sonrasında aşağıdaki konuşmayı yapmıştır: “Ben barışın temsilcisi olarak geldim. Tarihin modern zamanlarının en büyük barış yapıcısı olarak adlandırdığı kişi adına buradayım. Tanrının kilisesinin ilk doğan kız çocukları olan Doğu Kiliselerine duyduğu sempati ve takdirin kanıtını sunmak üzere beni buraya gönderen odur.”⁶⁸

Kongrenin Katolik Kilisesi Açısından Kazanımları ve Riskleri

13-21 Mayıs 1893 tarihleri arasında 8 oturumda gerçekleşen kongre Kardinal Langénieux'un gözetiminde Fransızkenlerin Aziz Saviour Manastırı'nda yapıldı. 212'si kadından oluşan 1000 hacı ile Latin Katolik Patriği Luigi Piavi'nin (1889-1905) yanı sıra Doğulu (Uniat) ve Latin olmak üzere toplam otuz piskoposun katılmış olması Roma Katolik Kilisesi açısından önemli bir kazanımdı.⁶⁹ Papa XIII. Leo bir taraftan Doğuda Katolik Hıristiyanlığı yaymaya çalışırken; diğer taraftan ise selefi IX. Pius'un aksine Doğu Katoliklerini ürkütmek istemiyordu. Bu anlamda kongre Roma Katolik Kilisesi ile Uniat Kiliselerinin ortak çatı altında bir araya gelme ve prensipte de olsa sorunların birlikte çözülebilmesi açısından büyük

63 BOA, BEO. 195/4611.

64 BOA, Y.A.HUS. 273/113.

65 BOA, BEO. 195/4611.

66 BOA, Y.A.HUS. 273/147.

67 BOA, BEO. 244/18233.

68 Charles A. Frazee, *Katolikler ve Sultanlar Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-1923*, trc. Cemile Erdek (İstanbul: Küre Yayınları, 2009), 379.

69 Charles A. Frazee, *Katolikler ve Sultanlar Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-1923*, 379; Hanna Kildani, *Modern Christianity in the Holy Land* (USA: Author House, 2010), 662.

kazanımdı.⁷⁰ Ancak diğer taraftan Kudüs'teki Latin gruplar arasındaki düşünce farklılıkları bu kongrede daha da somut bir şekilde ortaya çıktı. Bunlardan ilki Fransa'nın Katolikleri himaye edip etmemesi meselesidir. Kudüs Latin Patrikliği ile Fransızkenler Fransız himayeciliğine mesafeli yaklaşırken, Beyaz Babalar (White Fathers) ile Assomptionistler ise daha olumlu bakmaktadır.⁷¹ Her ne kadar bu kongre vesilesiyle Vatikan diplomasisi önemli bir kazanım elde etmişse de Fransız din adamlarına kongrede önemli mevkiler verilerek Fransız çıkarlarının öncelenmesi tepki çekmiştir. Ayrıca Fransa'nın Suriye limanlarındaki gemilerde konuşlanmış askerlerini karaya çıkartarak Kardinal Langénieux'a destek vermesi Batı basınında kongrenin bariz bir şekilde Fransız karakteri yansıttığı yorumuna sebep olmuştur.⁷² Dolayısıyla Fransız çıkarlarını önceleyen Katolik tarikatları nedeniyle Kudüs Latin Patrikliği de bu süreçte farklı bir tutum içerisine girmiştir. Örneğin, Kudüs Latin Patriği Piavi Fransa'nın Katoliklerin dini işlerine müdahalelerinden dolayı tebaadan olan diğer Gayrimüslim Cemaatler gibi bir statüde olmayı Osmanlı yetkililerinden rica etmiş, ancak Osmanlı Hükümeti Fransa'nın tepkisinden çekinerek bu isteğe olumlu yaklaşmamıştır.⁷³

Kongrede gün yüzüne çıkan diğer ayrışma konusu yukarıdaki farklı Latin Katolik gruplarının Doğu Katoliklerine yaklaşımıdır. Onlardan kimi Katolikleşmeyi Latinleşme olarak algılayıp liturjide Roma'ya tam bağlılığı savunurken, diğerleri ise Doğulu Hıristiyanların Katolik olsalar dahi kendi kilise geleneklerini koruyabileceklerini düşünmektedir. Beyaz Babalar ile Assomptionistler Latinleşme ile Katolikleşme arasındaki ince farkın bilinciyle hareket eden Katolik tarikatlarıdır. Bu doğrultuda Fransa Beyaz Babalar ve Assomptionistlere daha fazla destek verirken, Kudüs'teki Propaganda Fide yanlısı yönetimin görevden alınması için büyük çaba göstermiştir.⁷⁴ Papa XIII. Leo da Fransa'nın bu yöndeki politikalarını kolaylaştıracak adımlar atmıştır. Örneğin kongre sonrası Fransız çıkarlarını daha da ön plana çıkaran papa Tunus'taki İtalyan kökenli Fransızken rahiplerini geri çağırarak onların yerine Fransız keşişleri göndermiş ve bu tutum İtalyanları ciddi bir şekilde öfkelenmiştir. Benzer bir girişim, Vatikan'ın Alman, Avusturyalı ve İtalyan din adamlarının yerine Fransız rahiplerini geçirmeye çalıştığı Güneydoğu

70 Hanna Kildani, *Modern Christianity in the Holy Land*, 662.

71 Cécile Leca, "The Latin Patriarchs of Jerusalem- Ten facts about Luigi Piavi", Erişim 28 Aralık 2022, <https://www.lpj.org/posts/the-latin-patriarchs-of-jerusalem-ten-facts-about-luigi-piavi.html>

72 *The Times*, "The Eucharistic Congress At Jerusalem", Jun 12, 1893, 5.

73 Ahmet Türkan, XIX. Centuries The Politics Of Living Together And Peace Implemented By Ottoman In Jerusalem With The Rivalities of Church" II. *Uluslararası Dini Araştırmalar ve Küresel Barış Sempozyumu II*, Bosna Hersek, 2016, 491.

74 BOA, Y.PRK. AZJ. 37/116.

Avrupa'da da yaşanmıştır.⁷⁵ Vatikan'ın özellikle Fransız korumacılığı altında Afrika kıtasında Beyaz Babalar eliyle halkı Hıristiyanlaştırma çabası pragmatik bir yaklaşımın sonucu olarak da değerlendirilebilir.⁷⁶ Papa bir taraftan dünyanın pek çok yerinde sürdürülmekte olan sömürgeciliğe karşı çıkarken, diğer taraftan onun Fransa'nın sömürge alanındaki halkları Hıristiyanlaştırmak için bu devletle işbirliği yapması yayınlanan Papalık genelgelerinin sahadaki yansımalarının farklı olduğunu göstermektedir.

Kudüs'teki kongre sırasında Kudüs Latin Patrikliği ile Fransızkenlerin Doğulu Katoliklerin Latinleştirilmesi hususunda aynı politikayı güttükleri görülür. Halbuki 1848 yılında Kudüs Latin Patrikliğinin kuruluşuna Fransızkenler, Kutsal Toprakların bekçiliğini yapma rolünün elinden alınacağı kaygısıyla büyük tepki göstermişlerdi. Ancak 19 yüzyılın ikinci yarısından sonra artık Kudüs'te bu iki Katolik grubun yanında Beyaz Babalar ve Assomptionistler gibi daha pek çok Katolik tarikatı dikkat çekmektedir. Geneli itibariyle Fransız menşeli olan bu tarikatların ortak özelliği Kutsal Topraklarda alışagelmişin dışında Doğu Kiliseleri ile farklı açıdan diyalog kurmak istemeleridir.⁷⁷

Uniat Kiliselerinin Kongreye Karşı Tutumu

19. yüzyılın başından itibaren Kudüs'e akın eden Hıristiyanlar, Kutsal kitabın tanıklığı için bu şehre geldiklerini belirtse de bir süre sonra kendi kiliselerini kurdular⁷⁸ ve bölgedeki yerel Hıristiyanların kadim mezheplerini değiştirmeye çalıştılar.⁷⁹ Özellikle Kudüs Latin Patrikliği'nin kurulması sonrası dikkat çeken misyon hareketleri sonucunda pek çok Ortodoks'un Katolik mezhebine geçmesi zaman zaman iki mezhebin dini liderini karşı karşıya getirdi ve sorunun çözümü için Osmanlı yetkililerine müracaat edildi. Kudüs Latin Patriği Valerga döneminde Katolik mezhebine geçen Ortodoksların sayısındaki artış dikkat çekiciydi.⁸⁰ Diğer yandan Doğu Katoliklerinin gelenekleri hiçe sayılarak onların doğrudan Roma

75 *The Times*, "The Eucharistic Congress At Jerusalem", Jun 12, 1893, 5.

76 *The Times*, "The Eucharistic Congress At Jerusalem", Jun 12, 1893, 5.

77 Ahmet Türkan, "Kutsaldan Kurumsallaşmaya Rekabetten Birliğe: Kudüs'te Latin Katolikler", *Kudüs -Din, Toplum, Siyaset-*, ed. Ahmet Türkan, (İstanbul: GRTC Yayınları, 2020), 148-152; The Society of the Missionaries of Africa (The White Fathers), Erişim 20 Ocak 2023, <https://ste-anne-jerusalem.org/en/white-fathers/>

78 Anthony O'Mahony, "Christianity and Jerusalem: Religion, Politics and Theology in the Modern Holy Land", *International Journal for the Study of the Christian Church* 5/2 (July 2005), 90.

79 BOA, HR.MKT. 55/7; HR.MKT. 23/75; A.} DVN.DVE. 17/48.

80 BOA, HR.MKT. 22/1; A.} MKT. 21/36; HR.SYS. 411/9.

Kilisesi'ne bağlanması yönündeki çabalar da büyük tepkiyle karşılandı.⁸¹ Örneğin Melkit Katolikler, Kudüs'te 1848 yılında açılmış olan Latin Katolik Patrikliği'nin faaliyetlerinden oldukça rahatsızlık duyuyorlardı. Onlara göre Roma Kilisesi, bir yandan kendilerinin uygulayageldikleri Bizans ayinini itibarsızlaştırmaya çalışmakta, diğer yandan kendi kiliselerine geçme potansiyeli olan Ortodokslar için bir tehdit oluşturmaktaydı.⁸² Bu anlamda selefine göre Doğu Kiliseleri üzerinde daha yumuşak politika izleyen Papa XIII. Leo'nun kongre aracılığıyla yeni bir sayfa açma girişimi önemlidir. Sonraki süreçlerde Papa Leo Kudüs'teki evharistik kongrenin ruhunu Papalık genelgesi ile genişletecektir. Bu anlamda kongrenin çıktıkları Latin misyonerler ile Doğu Kiliseleri arasındaki ilişkileri tanımlayan temel bir doküman olması açısından kayda değerdir.⁸³ Papa XIII. Leo daha sonraki demeçlerinde Kudüs'teki bu kongrenin önemine vurgu yaparak Hıristiyanlar arasındaki birliği pekiştirmeye çalışmış,⁸⁴ ancak papanın Doğu Kiliselerinin geleneklerinin korunması ve onların Latinleştirilmemesi ile ilgili hassasiyeti Vatikan çevresinde ve doğudaki misyonerlerde tam karşılığını bulmadığından istenilen başarı tam olarak elde edilememiştir.⁸⁵

Uniat Kiliseleri bağlamında kongrede dikkati çeken diğer bir taraf toplantıya pek çok piskoposun iştirak etmesine rağmen patrik seviyesinde sadece Melkit Patriği Gregorius'un bulunuyor olmasıdır.⁸⁶ Yabancı basın ise daha çok kongreye katılım sağlamayan Katolik Ermeni Patriği Azaryan üzerinde odaklanmıştır. Haberlere göre, onun Arnavutluk'taki Katolikler hakkında Osmanlı ile Papalık arasında özel bir memur olarak nitelendirildiğine dair Viyana'da dolaşan haberler Osmanlı'yı endişelendirmiştir. Devleti farklı açılardan sıkıntıya sokacak ve Osmanlı ile Avusturya'yı karşı karşıya getirecek bunun gibi başka farklı girişimler sebebiyle onun Kudüs'e gitmemesi uygun görülmüştür.⁸⁷

81 BOA, İ.MMS. 9/370.

82 Paolo Maggiolini, "Changes and Developments of the Latin Patriarchate and the Melkite Catholic Church in the Post-Great War Lands of Palestine and Transjorda", *Social Sciences and Missions* 32 (2019), 250.

83 Hanna Kildani, *Modern Christianity in the Holy Land*, 662.

84 Aditricem Encyclical Of Pope Leo XIII On The Rosary, Erişim 15 Aralık 2022, https://www.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_05091895_adiutricem.html

85 Charles A. Frazee, *Katolikler ve Sultanlar Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-1923*, 289.

86 Charles A. Frazee, *Katolikler ve Sultanlar Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-1923*, 379.

87 BOA, BEO. 189/14120.

Doğunun Geleneklerine Saygı

Papa XIII. Leo'nun "Doğu, Doğular ile din değiştirecektir."⁸⁸ söylemi aslında kongrenin temel amaçlarından biriydi. Bu politika Beyaz Babalar ve Assomptionistler tarafından da desteklenmiş olmasına rağmen Kudüs'teki Propaganda Fide yanlıları kanadında pek karşılık bulmadı ve bir dönem ara verilse de Doğudaki Katolik misyonerler Latinleştirme politikalarını devam ettirdi. Kardinal Langénieux, Kudüs'teki Doğu Katolikleri ile Latinler arasındaki çekişmenin Roma Kilisesi'ne zarar verdiğinin farkındaydı. Bundan dolayı Kudüs'teki evharistik kongre sırasında Kudüs Latin Patrikliği makamının yerel kilise "native church" diye adlandırdığı Melkit Katolik Kilisesi'ne verilmesini bile önermişti. Ancak bu teklif Latin Patriği Piavi tarafından sert bir tepkiyle karşılandı ve Piavi, Melkit Kilisesi'nin Paris tarafından manipüle edildiğini söyleyerek Fransa'nın Katolikler üzerindeki etkisini eleştirdi. Ona göre, Fransa'nın Kutsal Topraklarda özellikle eğitim alanındaki faaliyetleri Hıristiyanların kurtuluşuna değil, Paris'in laik çıkarlarına hizmet etmekteydi. Bu politika Kudüs'teki Katolik Melkitlerin yanı sıra, Lübnan'daki Maruniler için de söz konusuydu.⁸⁹

Papa XIII. Leo'nun Doğu Kiliseleri ile ilgili politikasının oluşmasında Kardinal Langénieux'un görüşleri önemli katkı sağlamıştı. Kardinal Kudüs'e gitmeden önce papaya verdiği raporda, Roma ve Ortodoks Kiliseleri arasında uzlaşma olabilmesi için Doğu Katolik Kilisesinin Latinleştirilmesinden vazgeçilmesi gerektiğini belirtmişti. Dolayısıyla Papa XIII. Leo Kudüs'teki evharistik kongrenin bir çıktısı olarak Praeclara Gratulationis⁹⁰ belgesini yayımlamış ve Doğu Katolik Patriklerini Roma'ya çağırmıştır.⁹¹ Bu doğrultuda bir sonraki yılın kasım ayında Roma'da toplantı yapılmış ve *Orientalium Dignitas*⁹² başlıklı papalık genelgesiyle önemli kararlar alınmıştır. Dolayısıyla kongrenin en önemli çıktılarından birinin bu birlik toplantısı olduğu söylenebilir. Hatta yabancı basında kiliseler arasında birleşim için amaçlanan bu yeni kongrenin Kudüs'teki evharistik kongrenin devamı olduğu belirtilmiştir.⁹³

88 Catherine Nicault, *Kudüs (1850-1948)*, 179.

89 Paolo Maggiolini, "Changes and Developments of the Latin Patriarchate and the Melkite Catholic Church in the Post-Great War Lands of Palestine and Transjorda", 252.

90 Epistola Apostolica SSMI D. N. Leonis XIII AD Principes Populosque Universos, Occasione Sui Iubilaei Episcopalis, Erişim 11 Kasım 2022, https://www.vatican.va/content/leo-xiii/la/apost_letters/documents/hf_l-xiii_apl_18940620_praeclara-gratulationis.html.

91 Charles A. Frazee, *Katolikler ve Sultanlar Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-1923*, 379.

92 https://www.vatican.va/content/leo-xiii/en/apost_letters/documents/hf_l-xiii_apl_18941130_orientalium-dignitas.html

93 *The Times*, "The Eastern Churches", October 26, 1894, 5.

Kongre Sonrası Gelişmeler

Bir haftadan fazla süren kongrenin sonuçlarına bakıldığında Osmanlı Devleti'nin endişe ettiği asayiş sorunlarının olmadığı görülür. Bunda devletin teyakkuz halinde olmasının ve Papalığa diğer mezheplerin tepkisine neden olabilecek davranışlardan sakınılması yönündeki telkinlerin etkili olduğu düşünülebilir. Kardinal Kudüs'e ilk geldiğinde kendisi ile ilgili gösterilen alakaya dair teşekkürlerini Fransız elçiliği aracılığıyla Osmanlı'ya iletir.⁹⁴ Diğer yandan kongrenin herhangi bir sıkıntı olmadan gerçekleşmesi ve bu doğrultuda gereken önlemler alınması Papa XIII. Leo'yu da memnun eder, dolayısıyla kongre sonrasında Kudüs Mutasarrıfı İbrahim Hakkı Paşa'ya üçüncü dereceden bir madalya gönderir.⁹⁵ Papa tarafından taltif edilen diğer kimseler ise Kudüs Belediye Başkanı Selim ile Hükümet Tercümanı Beşare Efendilerdir. Papa tarafından onlara da dördüncü dereceden madalyalar gönderilir.⁹⁶ Osmanlı Arşiv Belgelerine bakıldığında bu kongrenin en önemli sonuçlarından birinin Doğu Kiliselerinin Roma Kilisesi'yle birleşim çabası olduğu anlaşılmaktadır. Hatta bu konuyu görüşmek için Kardinal Langénieux'un İstanbul'a geleceğine dair Fransız gazetelerinden haberler geçmişse de neticede kardinal İstanbul'a gelmemiş,⁹⁷ ancak Uniat Kiliselerinin bir araya geldiği önemli bir toplantı daha sonra Roma'da gerçekleşmiştir.⁹⁸

Sonuç

Kudüs'te 1893 yılında toplanan evharistik kongre öncesi ve sonrası birlikte değerlendirildiğinde Papa XIII. Leo başlangıçta elde etmek istediklerinin tümüne tam olarak ulaşmasa da daha sonra yapılacak pek çok çalışmaya bu kongrenin temel teşkil etmesi önemli bir gelişmedir. Bu bağlamda büyük katılımlı ve uzun soluklu bir toplantı sürecinde Doğu-Batı Kilisesi mensuplarının birbirlerini tanımaları ve sorunlarını gündeme getirmeleri daha sonraki toplantılar için de bir zemin oluşturmuş olup, bir yıl sonra Vatikan'da Doğu Kilisesi mensupları ile yapılan toplantı Kudüs'teki evharistik kongrenin çıktısı olarak ortaya çıkmıştır. Diğer yandan bin kadar Katolik hacı ile pek çok kardinal ve piskoposun şehirdeki varlığı Haçlılardan beri ilk defa gerçekleşen bir olaydır. Beyaz Babalar ve Assomptionist tarikatları aracılığıyla Fransa'nın Kudüs'te Katolikler üzerindeki hakimiyeti daha da perçinlenmiş, ancak bu egemenlik muhalif Katolik kesimde tepki çekmiştir. Bu anlamda 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren farklı Katolik gruplarının Kudüs'teki

94 BOA, BEO. 201/15024; Y.A.HUS. 273/161.

95 BOA, BEO. 219/16358.

96 BOA, BEO. 258/19282.

97 BOA, BEO. 357/26762; Y.A.HUS. 291/95.

98 BOA, BEO. 520/38993.

anlayış farklılıkları ve ihtilafları kongre sırasında daha da gün yüzüne çıkmıştır. Dolayısıyla Papa XIII. Leo Doğu Kiliseleri ile ilgili önemli bir adım atarken Batı menşeli Latin gruplarının sorunlarıyla da uğraşmak zorunda kalmıştır.

Vatikan'ın uluslararası diplomaside alan kazanma girişimi açısından da kongrenin bir araç olarak kullanıldığı değerlendirilebilir. İtalya tarafından 1870 yılında Vatikan'ın işgali sonrasında bir nevi hapis hayatı yaşayan papaların kongre vasıtasıyla farklı ülkelerle diplomatik ilişkiler kurması onlara bir hareket alanı açmıştır. Bu bağlamda Papalığın Osmanlı ve Rusya ile kurmuş olduğu ilişkiler dikkat çekicidir.

Kongrenin bir çıktısı olarak prensipte Uniat Kiliseleri ile Roma arasında kilise liturjilerine saygı anlamında bir karar çıkmış olsa da sonraki süreçte Doğu Kiliselerinin Latinleşme kaygısıyla Vatikan'a karşı kuşkulu tutumu devam etmiştir. Papa XIII. Leo'nun bu konudaki liberal bakışının ve söylemlerinin Roma Kilisesi'nin özellikle Propaganda Fide kanadında tam bir karşılığının olmadığı dikkat çekmektedir. Katolik Kilisesi açısından kongrenin Ortodokslara yaklaşımına bakıldığında, Papa XIII. Leo'nun tekrar birliktelikle ilgili projelerinin sahada tam karşılığının olmadığı görülür. Bir takım Papalık genelgesi yayınlanmış olsa da Katolik Kilisesinin uzlaşma çabalarında satır aralarında kullanılmış olduğu baskın karakterli dilin buna negatif etkide bulunduğu söylenebilir.

Kudüs'teki evharistik kongre ile ilgili diğer bir değerlendirme Osmanlı'ya dairdir. Kongrenin Müslüman yönetimi altındaki Kudüs'te gerçekleşmesi Avrupa kamuoyunda önemli bir gündem oluşturmuştur. Osmanlı devlet adamlarının süreci daha çok Batı'daki gazete sütunlarından ve zaman zaman da kapılar arkasındaki görüşmelerden anlamaya çalıştığı belgelerden anlaşılmaktadır. Kongrenin düzenlenmesi konusu ilk başta sırf güvenlik merkezli ele alınıp olumsuz bir tutum takınılırken, daha sonra güvenliği elden bırakmadan dini hak ve özgürlükler çerçevesinde değerlendirilip toplantıya izin verilmiş, hatta gereken resmi protokol de uygulanmıştır.

Sonuç olarak birtakım ihtilaflarla birlikte Doğu Katolik kiliseleriyle ortak bir zeminde bir araya gelebilme Roma Katolik Kilisesi açısından önemli bir kazanımdır. Kudüs'teki evharistik kongrenin bu sürece yaptığı katkı yadsınamaz. Bu süreçte diğer Ortodoks kiliseleriyle bir araya gelebilmek için Roma Katolik Kilisesi tarafından çaba harcanmışsa da bir uzlaşma ortamı oluşmamış, iki kilise arasındaki uzlaşma çalışmaları ancak 1964 yılında Papa VI. Paul ile İstanbul Rum Ortodoks Patriği Athanegoras'ın Kudüs'teki buluşması sonrası gerçekleşmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Adiutricem Encyclical Of Pope Leo XIII On The Rosary. Erişim 15 Aralık 2022. https://www.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_05091895_adiutricem.html
- Aubert, Roger vd., *History of the Church: The Church in the Industrial Age*, ed. Hubert Jedin, John Patrick Dolan, trc. Margit Resch. C IX London: Burns&Oates, 1981.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Bab-ı Asafî Düvel-i Ecnebiye Belgeleri [A.} DVN.DVE.]: 17/48.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Babıalî Evrak Odası Belgeleri [BEO]: 141/10514; 141/10515; 143/10691; 160/11988; 161/12064; 162/12088; 163/12201; 189/14120; 195/14610; 195/4611; 201/15024; 219/16358; 244/18233; 258/19282; 291/95; 357/26762; 520/38993.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Cevdet Hariciye Belgeleri [C.HR.]: 156/7800.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Hariciye Nezareti Londra Sefareti Belgeleri [HR.SFR.3.]: 14/5.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Hariciye Nezareti Mektubi Kalemî Belgeleri [HR.MKT.]: HR.MKT. 22/1; 23/75; 55/7; 683/18.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Hariciye Nezareti Siyasî Kısmı Belgeleri, [HR.SYS.]: 411/9; 405/42; 408/11; 1189/4; 1305/30; 1768/9; 1768/46; 1768/47; 1769/57; 2933/66.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Hariciye Nezareti Tercüme Odası Belgeleri [HR.TO.]: 538/33; 565/56.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). İrade Dahiliye Belgeleri [İ.DH.]: 1072/84052; 1078/84541.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). İrade Hariciye Belgeleri [İ.HR.]: 327/21188.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). İrade Hususî Belgeleri [İ.HUS.]: 9/34.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). İrade Meclis-i Mahsus Belgeleri [İ.MMS.]: 9/370.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Mesaili-i Mühimme İradeleri Belgeleri [İ.MSM.]: 32/900.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Sadaret Âmedî Kalemî Belgeleri [A.} MKT.]: 21/36.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Sadaret Hususî Maruzât Evrakı [Y.A.HUS.]: 273/113; 273/147; 273/161; 291/2; 291/95.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Yıldız Perakende Askerî Maruzât Evrakı [Y.PRK.ASK.]: 37/116.
- Bräuer, Martin. *Handbuch der Kardinäle: 1846-2012*. Berlin/Boston: De Gruyter, 2014.
- Capelli, Benedetta. "52nd International Eucharistic Congress begins in Budapest". Erişim 24 Ocak 2023.
- Epistola Apostolica SSMI D. N. Leonis XIII AD Principes Populosque Universos, Occasione Sui Iubilaei Episcopalis. Erişim 11 Kasım 2022. https://www.vatican.va/content/leo-xiii/la/apost_letters/documents/hf_l-xiii_apl_18940620_praeclara-gratulationis.html

- Eroğlu, Ahmet Hikmet. “Ekmek-Şarap Ayini (Evharistiya) Konusunda Katolikler ve Protestanlar Arasındaki Anlayış Farklılıkları”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (1999), 439-453.
- Fortescue, Adrian. *The Uniate Eastern Churches*. London: Burns Oates & Washbourne, 1923.
- Frazer, Charles A. *Katolikler ve Sultanlar Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-1923*, trc. Cemile Erdek. İstanbul: Küre Yayınları, 2009.
- Grande Munus Lettera Enciclica Di Sua Santità Leone PP. XIII. Erişim 10 Ekim 2022. https://www.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_30091880_grande-munus.html
- Granfield, P. “Paul VI, Pope”. *New Catholic Encyclopedia*. C 11 USA: Gale, 2003, 26-33.
- Greaves, R. W. “The Jerusalem Bishopric, 1841”. *The English Historical Review* 64/252 (Temmuz 1949), 328- 352. <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2021-09/international-eucharistic-congress-budapest-bagnasco.html>
- Ireland, John vd. “Leo XIII., His Work and Influence”. *The North American Review* 177/562 (September 1903), 321- 364.
- Kildani, Hanna. *Modern Christianity in the Holy Land*. USA: Author House, 2010.
- Le Moniteur De Rome*. “Bref de S.S. Léon XIII sur le pèlerinage Eucharistique à Jérusalem”. Lundi-Mardi 6-7 Fevrier 1893, 30/6.
- Le Moniteur De Rome*. “Bref de S.S. Léon XIII sur le pèlerinage Eucharistique à Jérusalem”. Lundi-Mardi 6-7 Fevrier 1893, 30/7.
- Le Moniteur De Rome*. “Léon XIII et le pèlerinage encharistique de Jérusalem”. Lundi-Mardi 6-7 Fevrier 1893, 30/8.
- Le Moniteur De Rome*. “Léon XIII et le pèlerinage encharistique de Jérusalem”. Mercredi 8 Fevrier 1893, 31/9.
- Leca, Cécile. “The Latin Patriarchs of Jerusalem - Ten facts about Luigi Piavi”. Erişim 28 Aralık 2022. <https://www.lpj.org/posts/the-latin-patriarchs-of-jerusalem-ten-facts-about-luigi-piavi.html>
- Lentz, Harris M. *III. Popes and Cardinals of the 20th Century: A Biographical Dictionary*. London: Jefferson: McFarland & Company, 2009.
- Maggiolini, Paolo. “Changes and Developments of the Latin Patriarchate and the Melkite Catholic Church in the Post-Great War Lands of Palestine and Transjorda”. *Social Sciences and Missions* 32 (2019) 239–280.
- Mayeur, J. M. “Leo XIII, Pope”. *New Catholic Encyclopedia*. C 8. USA: Gale, 2003, 490-493.
- McIntosh, Gillian. “Eucharistic Congress”. *Encyclopedia of Irish History and Culture*. ed. James S. Donnelly. C 1. USA: Macmillan Reference, 2004, 232-233.
- Message of Pope Francis To His Holiness Bartholomew I On The Occasion of The Feast of Saint Andrew, Patron Saint of The Ecumenical Patriarchate, Erişim 28 Ocak 2023. <https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/pont-messages/2022/documents/20221130-messaggio-bartolomeo.html>
- Milliyet gazetesi*. Temmuz 27, 1967.
- Mitchell, N. “Eucharistic Congresses”. *New Catholic Encyclopedia*. C 5. USA: Gale, 2003, 433-434.
- Montefiore, Simon Sebag. *Kudüs Bir Şehrin Biyografisi*. trc. Cem Demirkan İstanbul: Pegasus Yayınları, 2016.
- Nicault, Catherine. *Kudüs (1850-1948)*. trc. Estreya Seval Vali. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

- O'Mahony, Anthony. "Christianity and Jerusalem: Religion, Politics and Theology in the Modern Holy Land". *International Journal for the Study of the Christian Church*. 5/2 (July 2005), 86-102.
- Riccards, Michael P. *Faith and Leadership The Papacy and the Roman Catholic Church*. New York: Lexington Books, 2012.
- Sun-Times*. "Pope, Patriarch Meet, Exchange 'Kiss of Peace'". January 6, 1964.
- The Society of the Missionaries of Africa (The White Fathers), Erişim 20 Ocak 2023. <https://stephanne-jerusalem.org/en/white-fathers/>
- The Times*. "The Eastern Churches". October 26, 1894, 5.
- The Times*. "The Eucharistic Congress At Jerusalem". Jun 12, 1893, 5.
- Türkan, Ahmet. "Kutsaldan Kurumsallaşmaya Rekabetten Birlię: Kudüs'te Latin Katolikler". *Kudüs -Din, Toplum, Siyaset-*. ed. Ahmet Türkan. İstanbul: GRTC Yayınları, 2020.
- Türkan, Ahmet. "Turkey-Vatican Relations from the Ottomans to the Republic", *International Journal of Humanities and Social Science (IJHSS)*, 5/5 (May 2015), 148-163.
- Türkan, Ahmet. XIX. Centuries The Politics Of Living Together And Peace Implemented By Ottoman In Jerusalem With The Rivalities of Church". *II. Uluslararası Dini Araştırmalar ve Küresel Barış Sempozyumu II*. Bosna Hersek, 2016, 481-506.
- Zengarini, Lisa. "Pope to Bartholomew: Only dialogue and encounter can overcome conflicts". Erişim 14 Ocak 2022. <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2022-11/pope-bartholomew-only-dialogue-can-overcome-conflicts.html>